

מלבי"ם בראשית פרק ו פסוק ט

ולמה כפל ד"פ שם נח למותר. למה שלש בענין ההשחתה את דבריו ותשחת. ותמלא. וירא אלהים והנה נשחתה. שכ"ז כפל ומותר?...אלה תולדות נח. האדם יוליד ג' מיני תולדות, כי כל כח הנמצא במציאות בהכרח מוליד ופורה, והאדם יתראו בו ג' מיני כחות. א] הדבר שבו יתדמה האדם אל יתר בע"ח, שהוא גופו הבהמי, ותולדותיו הם בנים ובנות לקיום המין. ב] הדבר שבו הוא אלהי, והוא נפשו הרוחנית האלהית, ותולדותיה הם המושכלות שישכיל ע"י השכל העיוני לדעת את ה' ולהכיר האמתיות. ג] הדבר שבו יתחברו שני החלקים הנפש והגויה שמצד זה הוא חי מדבר, ותולדותיו מצד זה יוליד ע"י השכל המעשי לעשות צדק בין אדם לחברו ולנצור ארחות משפט וצדק ויושר, וז"ש שנח הוליד תולדות בשלשה חלקיו, מצד שהוא חי מדבר שמצד זה הוא מדיני בטבע היה צדיק, שזה כולל ההנהגה הטובה בין אדם לאדם. וגם היה איש תמים, שכבר התבאר בפ' משלי ובכ"מ בתנ"ך שגדר התמימות הוא שיעשה כל מעשיו שלא לשם פניה חיצונית מאהבת עצמו, למשל שיעשה צדק בעבור שמקוה להשיג ע"י כבוד או ריוח, שזה דומה כסוחר שעושה מסחר להרויח בו, ואיש כזה אם יראה שלא ישיג הכבוד או הריוח המקווה יתמוטט מצדקתו. אבל התמים הוא מי שעושה הצדק שלא בעבור פניה חיצונית רק מאהבת הצדק בעצמו ולשם ה' בלבד, ואמרו חז"ל תמים בדרכיו צדיק במעשיו, ודרכיו הם דרכי הנפש כמ"ש בפ' הנ"ך בכ"מ[א] ומצד נשמתו הרוחנית הוליד תולדות במה שאת האלהים התהלך נח, שהוא נח השני האלהי דבק באלהים להשכיל דרכיו ואורחותיו ועניני האלהות בשכלו העיוני [וז"ש במדרש אלה תולדות נח הה"ד פרי צדיק עץ חיים מה הן פירותיהם של צדיקים תורה ומע"ט], ומצד גופו הבהמי.

רש"י מפורסם, שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים. וכן מלבי"ם, מה שמשאיר האדם לאחר העולם הזה, הוא בג' חלקים. בעולם הגשמי, אדם משאיר ילדים. אבל בעולם הרוחני, אדם משאיר מעשים טובים, וזה השפעתו בעולם. ומעשיו שהם לשם שמים הם העיקר שנשאר. וגם השגותיו הרוחניות הם בריות שבורא בעולם, ואף א' לא יכול לברות את זה בלעדיו, וכמו שהסביר ר' נתן צבי פינקעל. ולכן איתא שם נח ג' פעמים, א' לכל התולדות שהיו לו. אומרים על נחמה ליבוביץ והרבי מלובאוויטש, שלא היה להם תולדות, אבל היה להם אלפי רבבי תולדות. אנו צריכים לדעת שכל מעשה טוב שלנו יוצר עולמות, וגם הוי בריאה יש מאין.

מלבי"ם בראשית פרק ו פסוק יא

(יא) ותשחת. לעומת זה אמר שבני דורו נשחתו בשלשה חלקים אלה. נגד החלק הרוחני האלהי שנח התהלך את האלהים, נשחתה הארץ לפני האלהים בהשחתת הדעות והאמונות, ונגד החלק שנקרא חי מדבר שאמר על נח צדיק תמים היה, שעשה משפט וצדק, ותמלא הארץ חמס, שהוא עשות עול נגד חברו וגזל משפט וצדק במה שנוגע בין אדם לחברו:
(יב) וירא. ונגד החלק הבהמי שבזה עכ"פ צריך שישמרו הדת הטבעי ומצות שהטבע מחייבתן כמו הרציחה ולקיחת נשי חבריהם בחזקה וכדומה, אמר שראה אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר אף את דרכו הטבעי. וכבר אמר ע"ז (ישעיה כד) כי עברו תורות שהיא התורה האלהית, חלפו חק הוא הדת הנמוסי, הפרו ברית עולם הוא הדת הטבעי שא"א שיתקיימו בלעדיו. וע"ז אמר שהשחית כל בשר את דרכו שבזה יתקיים על הארץ לפי הטבע:

(יג) ויאמר אלהים לנח. יספר כי כאשר גלה ה' לנח שרצונו לאבד את הכרם שנשחת כדי להציל את האשכול האחד שנמצא בו תירוש שהוא נח וביתו. כי ראה שא"א עוד לתקנם ולהחזירם למוטב אחר שנשחתו בשלשה חלקיהם, אומר כי עקר מה שבא לפני קץ כל בשר וכליון הכללי, הוא ע"י שמלאה הארץ חמס. כי במה שנשחתו מצד הדת הטבעי או מצד הדת האלהי ההשחתה נוגעת אל כל איש בפ"ע לא אל הכלל. אבל מה שמלאה הארץ חמס, שהוא ביטול הדת הנימוסי, שעל ידו יתקשר הקבוץ המדיני שיהיה כלל הקבוץ כגוף אחד עוזרים זל"ז ושומרים החוקים המוכרחים שיתקיים כללותם, זה השחתת הכלל, ומצד זה בא לפני קץ כל בשר להשחית את הכלל, והנני משחיתם את הארץ. שיתבאר לקמן שע"י המבול נשתנה טבע הארץ וכל יסודותיה, עד שמאז נחלש כח הגוף והחומר. ולכן נתקצרו השנים ולא עמדו עוד ענקים ורפאים אשר יתנו חתיתם בארץ החיים, עד שגם הארץ נשחתה עמהם ונשתנה טבעה וטבע האויר והמזונות מחוזק לחולשה, ור"ל הנני משחיתם ומשחית את הארץ:

משמע מזה שרק עברות שבין אדם לחברו מביאים כליון לעולם, ובפרט זו הוי יותר גרועים מעברות בין אדם למקום. "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל". "גדול הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה". הדבר הכי יקר בעיני ה' בעולם הוא איך שאנשים נוהגים א' עם השני.

מלבי"ם בראשית פרק ח פסוק כא

(כא) וירח ה' את ריח הניחות. ענין הקרבן הוא ששורף את גוף הבע"ח לעפר והחלקים הרוחניים עולים למעלה ע"י האש המפריד בין הדבקים. ומזה ילמד להכניע כחות חמרו ולבטלם ולשרפם ע"י רשפי אש שלהבת אהבת ה', שמעלה רוחניות נפשו ע"י מחשבתו וכוונתו הטובה לה' וה' מצרף מחשבתו הטובה למעשה, וזה ריח הקרבן ר"ל רוחניות שבו, ופי' וירח ה' שה' מקבל הרוחניות העולה מהקרבן, והוא נחת רוח לפניו כאילו נח עצמו הקריב א"ע לקרבן, וע"ז אמר במדרש הריח ריח של א"א עולה מכבשן האש, הריח ריח של חמו"ע, ר"ל כי רושם של השורש נשאר בענפים שע"כ היו מבניו צדיקים שמסרו נפשם על קדוש השם, כמו שהשרש הוא נח מסר נפשו במחשבה לעלות על מוקדה לשם ה';

יסוד הקרבן הוא שרפת הגוף והנשמה קיימת, שעל ידי קרבן אדם שורף גופו ומבטלו ומעלה את הרוחניות שבו. ה' קבל את הרוחניות שבו העולה מן הקרבן. וזה יסוד איך שאדם יכול להקריב גופו לקידוש ה', וכח מסירות נפשו של נח נמצא באברהם אבינו ובחנניה מישאל ועזריה.

ועי"כ ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם, שיש הבדל בין בעבור ובין בגלל, שבגלל מציין הסבה הקודמת ובעבור מציין הסבה המאוחרת, ור"ל שמה שקלל את האדמה לא היה בגלל האדם, היינו לעונש בגלל חטאו, רק בעבור האדם, היינו לתועלת האדם ולטובתו, ששני פעמים קלל ה' את האדמה, הראשון מה שקלל את האדם אחרי אכלו מעץ הדעת שאמר ארורה האדמה בעבורך, שהיה ג"כ לטובתו, שע"י שאכל מעץ הדעת ונתערב החומר עם הנפש וגברו בו התאוות ותכונות הרעות, קלל את האדמה שהיתה מוציאה מזונותיו בלא פסולת ובלא קליפה, ועי"כ מצא מזונותיו בלא טורח ועמל, וע"י המנוחה ורוב שלוה ילך אחרי יצרו הרע, וקללה לטובתו כדי שיעמול על מזונותיו ולא יהיה לבו פנוי לחטוא,

אדם לעמל יולד זה ברכה. אין פנאי לחטוא. מי שטרח בעמל בעד פרנסה, הוא יש לו הכרת הטוב

לפרנסה זו ומודה לה' ואינו חוטא.

אבל עדיין גבר החומר על הנפש, כי האדמה בימי עלומיה היה כחה גדול מאד, והחומריות היה חזק והיה עשוי לאורך ימים, שע"כ היו אז הברואים חזקי הגוף וענקים וגבורי כח, כמו שמוצאים עד היום בעמקי האדמה עצמות הנפילים והענקים ובע"ח משונים בגדלם שנמחו בעת המבול ולא נשארו דוגמתם אחרי כן, וכן יעידו ע"ז הארכת ימיהם, ומה שספרו חז"ל במדרש שהיו עוקרים ארזים ואריות והנמרים היו בעיניהם כנמלים, וע"י תגבורת החומר נחלשה הצורה, וגבר העפר על הרוחני, ולכן עשה זה לטובתו וקלל את האדמה בעת המבול שנשחתה גם הארץ, והחליש את הטבע שמאז נעשה שינוי בהאוויר ובמזונות וביסוד העפר עד שמאז לא נולדו ענקים כאלה ונתקצרו הימים, ובזה תגבר הנפש והגוף יכנע לפניו ולא יתגבר על הרוחניות בגבורתו, וזה נודע מענין קרבן נח שהכניע את הגוף ומסר אותו לקרבן במחשבתו שיעלה כליל על מזבח אהבת ה' וריח הרוחניות עלה לרצון עד שידע ה' שמעתה לא יצטרך עוד לקלל את האדמה לטובת האדם הרוחניות שהוא נשמתו. כי כבר הוחלש כח האדמה והחומריות.

מלבי"ם בראשית פרק ח פסוק כא

כי יצר לב האדם רע מנעוריו. שמעתה מה שיצר לב האדם רע לא יהיה בסבת האדמה, רק הסבה לזה הוא מנעוריו מצד נעוריו. ר"ל שאם היה האדם נולד שלם בשכלו תיכף בהולדו כמו שנולד אדם הראשון לא היה בא לידי חטא, כי הנפש לפי תכונתה נבראה לצייר בלבו ציורים טובים, כמו ציורי הענוה והבושת ויראת ה' ואהבתו, ועשות צדקה וחסד ורחמים וכדומה, והיה ראוי שציוריה הטובים יגברו על ציורי הכח המתעורר והמתאוה אשר יעלה על לבו ציורים רעים לכל חטאת, אבל הסבה מה שציורי הלב לרעה גוברים על הציורים הטובים, הוא מפני שהאדם בהולדו עיר פרא יולד, וציורי התאוה באים בו מנעוריו, שמאז יולד יצטיירו בלבו ציורים רעים קנאה וגאווה ונקמה וחמדה וכדומה והם נעשו אזרחיים בנפשו, ועת יגדל ויתחיל השכל להתעורר וכחות הנפשיות יציירו בו ציורים אחרים טובים, כבר ימצאו שנפשו מלאה מציורים הרעים שקדמו ברעיונו ונעשו בו טבע שני, כמ"ש בדרושי אה"ש דרוש ב', וא"כ נעוריו הוא הסבה מה שיצר לב האדם רע. ר"ל מה שהציורים העולים על הלב הם לרעה ולא לטובה, ולכן לא יוסיף לקלל את האדמה כי כבר נתמעט כחה ועכירותה ע"י קללות הקודמות ולא היא הגורמת יצרו הרע, וכן לא אוסיף להכות כל חי כאלו כחות החיים שבאדם [המקובצים מכחות כל בע"ח שקדמו להם בבריאה כמדרגת הפשוטים אל המורכב מהם] הם גרמו לו מה שכחות נפשו נוטים לרע, כי כבר נכנעו כחות החיים ועלו לרצון על מזבחי:

על האדם לדעת שרוב מה שיש לו יצר הרע, לא בא בגלל מה שסביבו, אלא מה שיש לו בעצמו. יצר לב האדם רע מנעורב פירושו שהיצר הרע הוא שקוע באדם ונח לו שם, ועל האדם ללחם נגדו בכל כוחו כי הוא מאוד בבית בגוף.

מלבי"ם תורה אור בראשית פרק ט

[א] ועוד לאלוה מלים במ"ש במדרש את קשתי נתתי, קשותי, דבר שהוא מוקש לי (פי' דומה לי) אפשר כן? אלא קשין דפרי. השכילו חז"ל שהקשת יש לו דמיון אל האלהות, ובאשר לא אפשר שיהיה דומה ממש, אומר שידמה כקש על פרי; וזה יובן במ"ש כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנוגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה', שהנוגה אינו אור עצמי רק אור החוזר,

ושאור השמש הוא אור עצמי ואור הירח הוא אור חוזר מן כדור הירח מניצוצי אור השמש המכים עליו, וכמו שבארתי בפ' התנ"ך בכ"מ שזכר שם נוגה, וכמו שאור השמש הוא אחד בעצמותו, וכשיתפלש על הענן הדק יתחלק לשבעה צבעים שהם גווני הקשת, (כי טיפות המים שבענן יחלקו את האור לצבעיו שהם שבעה, כמו שיתחלק האור לשבעה גוונים אלה בזכוכית המלוטש הנקרא פריזמא), כן אור ה' ואלהותו הזורח על העולמות כשיפגוש בענן, יתחלק לשבעה גוונים הידועים שהם שבעה ספירותיו, שהגם שהאור אחד במקורו יתחלק לפי הנהגת העולם לשבע מדות הידועים. וכבר אמרנו שאור השמש כשלא יפגוש דבר גשמי לא יוליד את הנוגה, וכן כשיפגוש בענן עב ושחור לא יוליד הקשת, רק כשיפגוש בענן דק אז יגיה אורו באור חוזר מן הענן ויתראה בשבעה צבעיו, וכן יעבור אור האלהות בעולם השכליים ולא יוליד הנוגה, ובמקום החומרי ומקשי ביותר לא יתראו שבעה הגוונים שהם מדותיו, רק כשיתפלש אור האלהי ויפגוש בבתי הנפש והלחשים באדם אשר נפשו מטוהרה ונדמית כענן דק קל ההתכה, שהוא אשר נזדכך החומר ונפש הבהמיית, אז יתראה שם הקשת, שהאור הגדול האלהי המאיר בנפשו ישוב באור חוזר בשבעה גווני הקשת, ויתראו בו שבע מדותיו וההנהגה האלהית שינהיג על ידם לחסד ולרחמים, כמו שיעיר חסד ורחמים מכחות נפשו עפ"י מדותיו, וז"ש המדרש את קשתי נתתי דבר שהוא מוקש לי, שאור האלהי הזורח בענן, הנפש הנתונה בגויה, יש לו דוגמא אל הקשת, ומפרש שאינו דוגמא ממש כי אור הקשת וצבעיו הוא אור גשמי ואור ה' והנפש נעלה מכל גשמיות, רק שהם כקליפת הפרי, כי אור השמש נאצל ע"י כמה קליפות ומסכים מן האור השכלי כמ"ש בפסוק ויאמר אלהים יהי אור. ועפ"ז יתפרשו הכתובים בדרך אחר, שעל הקשת שיתראה בענן ע"י השמש אמר ונראתה הקשת בענן, כי הקשת המתראה בענן אין בו הויה ומציאות, רק שכן נראה לעין הרואה, ואח"כ והיתה הקשת בענן, שהקשת הנראה בענן הוא עדות שנזדכך חומר הארץ ועכירותה, וא"כ עי"ז נזדככו גם נפשות בני אדם כי חומרם אינו עכור כ"כ, ועי"כ יוכל האור האלהי הרוחני להתפלש בבתי הנפש ובענן הגויה, שנעשה ענן דק מקבל צבעי האור הרוחני, וחוזר באור חוזר עפ"י מדותיו השבעה שינהג ההנהגה העליונה לטובה ולחסד, כפי הכנת הנפשות וכפי האור החוזר מבתי הנפש במראה הנוגה הנפשי, ועז"א והיתה הקשת בענן, כי קשת הזו יש לו הויה ומציאות בענן שהוא בחגוי איש ולבו ורוחו ונפשו, ובזה יראה ה' לזכור ברית עולם בין אלהים ובין כל נפש חיה, מה שתתחבר הנשמה האלהית ועל ידה האור האלהי עם נפש החיה אשר על הארץ שהוא הנפש הבהמיית שהיא מתולדות הארץ:

הקשת מראה לנו שה' מאיר לנו תוך הנשמה שלנו בכל החסד, גבורה, תפארת, וכו'. עלינו לזכור שיש לנו נשמה טהורה שרוצה להאיר לכל העולם את יד ה' שבעולם.